Ленингради рист Кавказмæ дæр гъаруй...

Боль Ленинграда отзывается и на Кавказе

Дигорæ № 3, 2006
Глоссы - ЮМ
paragraph 1.

1.1. **Ленингради рист Кавказмæ дæр**
Ленинград -и рист Кавказ -мæ дæр
Ленинград GEN/INESS боль Кавказ ALL FOC
гъаруй
гъар -уй
оказывать.влияние/просачиваться/предлагать PRS.3SG

paragraph 2.

2.1. **Ка нæ зонуй ,**
ка нæ зон -уй
кто NEG/1PL.ENCL.GEN/POSS.1PL знать,уметь PRS.3SG
уæлдайдæр ба астæуккаг æма хестæр
уæлдай -дæр ба астæу :ккаг æма хестæр
лишний/особенный COMPAR/FOC CONTR талия/середина и/но/чтобы/что старший
фæлтæрæй , Фидибæсти Устур тугъди
фæлтæр -æй Фидибæст -и Устур тугъд -и
период,смена,поколение/слой ABL отечество GEN/INESS большой война GEN/INESS
рæстæги Ленинград ци
рæстæг -и Ленинград ци
время GEN/INESS Ленинград что
фудæвзарæн догæ
фуд æвзар -æн дог -æ
зло/недостаток/вина выбирать/терпеть,претерпевать PRS.1PL/SUBJ.1PL/INF2/NMLZ эпоха NOM
рарвиста , уой .
ра- рвист -а уой
PREF посылать PST.TR.3SG быть.SUBJ.3PL/он,она.GEN

2.2. 1941 **анзи** 8 **сентябри ибæл немуцаг**
анз -и сентябр -и ибæл немуцаг
год GEN/INESS сентябрь GEN/INESS 3SG.ENCL.SUPER немец
фашистти æфсæдтæ æрæвардтонцæ блокадæ
фашист -т -и æфсæд -т -æ æр- æвард -т -онцæ блокад -æ
фашист PL GEN/INESS армия PL NOM PREF класть,ставить PL PST.TR.3PL блокада NOM
æма ’ й дардтонцæ 900
æма æй дард -т -онцæ
и/но/чтобы/что 3SG.ENCL.GEN содержать/быть.обязанным/считаться TR PST.TR.3PL

бони æма æхсæви .
бон -и æма æхсæв -и
день/возможность GEN/INESS и/но/чтобы/что ночь GEN/INESS

2.3. **Æ цæргутæ , æ**
æ цæр -гу -т -æ æ
POSS.3SG/3SG.ENCL.GEN жить PART.PRS PL NOM POSS.3SG/3SG.ENCL.GEN

гъæуайгæнгутæ цитæ
гъæуайгæнгу -т -æ цит -æ
сторож/защитник PL NOM уважение/слава NOM

бавзурстонцæ , ци зинтæ
ба- взурст -т -онцæ ци зин -т -æ
PREF возникать,прорастать,выделяться TR PST.TR.3PL что сложный PL NOM

фæууидтонцæ , уонæбæл берæ финст æма
фæу- уид -т -онцæ уонæбæл берæ финст æма
PREF видеть TR PST.TR.3PL они.SUPER много писать.PART.PST/письмо и/но/чтобы/что

берæ дзурд æрцудæй , æнæгъæнæ дуйне дæр
берæ дзурд æр- цуд -æй æнæгъæнæ дуйне дæр
много говорить.PART.PST/слово PREF идти PST.INTR.3SG весь мир FOC

син æвдесæн адтæй еци
син æвдес -æн адтæй еци
3PL.ENCL.DAT показывать,указывать PRS.1PL/SUBJ.1PL/INF2/NMLZ быть.PST.3SG тот

лæгæвзарæн æнзти ...
лæг æвзар -æн æнз -т -и
мужчина,человек/муж выбирать/терпеть,претерпевать NMLZ год PL GEN/INESS

paragraph 3.

3.1. **Еци зинтæй хайгин фæцæнцæ мингай ,**
еци зин -т -æй хай -гин фæц- æнцæ мин -гай
тот сложный PL ABL часть/участок ADJ PREF быть.PRS.3PL тысяча DISTR

милиуангай советон бийнонтæ , уони хæццæ
милиуан -гай советон бийнонт -æ уони хæццæ
миллион DISTR советский семья NOM они.GEN/POSS.3PL вместе

мæ ахил , мæ муггаг дæр -
мæ ахил мæ муггаг дæр -
1SG.ENCL.GEN/POSS.1SG род 1SG.ENCL.GEN/POSS.1SG род,племя,фамилия/семя FOC

Ленинград знагæй гъæуай кæнгæй е ’ взонг
Ленинград знаг -æй гъæуай кæн -г -æй е взонг
Ленинград враг ABL наблюдение,присмотр,охрана делать CONV ABL 3SG/POSS.3SG юный

цард равардта мæ
цард ра- вард -т -а мæ
жить.PART.PST/жизнь PREF класть,ставить TR PST.TR.3SG 1SG.ENCL.GEN/POSS.1SG

фиди ænсувæр , денгизон авиаций кæстæр лейтенант
фид -и ænсувæр денгиз -он авиаци -й кæстæр лейтенант
отец/мясо GEN/INESS родной.брат море ADJ авиация GEN/INESS младший лейтенант

Сакъити Бадзай фурт Сæлафир .
Сакъи -т -и Бадзай фурт Сæлафир
Саки PL GEN/INESS Бадзай сын Салафир

3.2. **Æз уæд игурддæр нæма адтæн , фал**
æз уæд игурд -дæр нæма адтæн фал
я тогда/быть.IMP.3SG рождаться.PART.PST COMPAR/FOC еще.не быть.PST.1SG однако

уой фæсте ба , куд ирæзгæ æма
уой фæсте ба куд ирæз -гæ æма
быть.SUBJ.3PL/он,она.GEN за CONTR как/как-то,именно расти CONV и/но/чтобы/что

лæдæргæ цудтæн , уотæ мæмæ
лæдæр -гæ цуд -тæн уотæ мæмæ
понимать CONV идти PST.INTR.1SG так 1SG.ENCL.ALL

хъæбæрæй-хъæбæрдæр
хъæбæр -æй - хъæбæр -дæр
очень/сильный,крепкий ABL очень/сильный,крепкий COMPAR/FOC

гъардта æма
гъард -т -а æма
оказывать.влияние/просачиваться/предлагать TR PST.TR.3SG и/но/чтобы/что

гъаруй абони дæр еци
гъар -уй абони дæр еци
оказывать.влияние/просачиваться/предлагать PRS.3SG сегодня FOC тот

æверхъау æма уæззау доги æнæхатир
æверхъау æма уæззау дог -и æнæ- хатир
трагический,необычайный и/но/чтобы/что тяжелый эпоха GEN/INESS без прощение/пощада

тæвагæ .
тæваг -æ
влияние NOM

3.3. **Уæдта « Ленинград мæн рист , мæн маст дæр**
уæдта Ленинград мæн рист мæн маст дæр
потом/кроме.того Ленинград я.GEN боль я.GEN желчь/обида/гнев FOC

æй », зæгъгæ ке бон æй
æй зæгъ -гæ ке бон æй
быть.PRS.3SG сказать CONV кто,что.GEN/что день/возможность быть.PRS.3SG

зæгъун , етæ тухxуаст берæ ’ нцæ
зæгъ -ун етæ тух хуаст берæ æнцæ
сказать INF/PRS.1SG они,те сила,мощь/энергия стучать.PART.PST/стук много быть.PRS.3PL

нур дæр .
нур дæр
теперь FOC

3.4. **Кæд æртинсæй анземæй фулдæр рацудæй , уæддæр ...**
кæд æртинсæй анз -емæй фулдæр ра- цуд -æй уæддæр
когда/если шестьдесят год ABL.PRN больше PREF идти PST.INTR.3SG все.же

paragraph 4.

4.1. **Уогæ , гъулæггагæн , ес сагъæссаг**
уогæ гъулæгг -аг -æн ес сагъæссаг
впрочем,на.самом.деле неприятный SUF DAT EXT важный.вопрос
хабæрттæ дæр аци гъуддаги .
хабæр -тт -æ дæр аци гъуддаг -и
событие,дело PL NOM FOC этот дело,событие GEN/INESS

4.2. **Цалдæр анзей размæ ардæмæ æрбацудæй немуцаг**
цалдæр анз -ей раз -мæ ардæг æрба- цуд -æй немуцаг
несколько год GEN.PRN перед/рядом ALL здесь/эта сторона PREF идти ABL немец
журналисткæ .
журналистк -æ
журналистка NOM

4.3. **Гъæуама искодтайдæ æрмæг Ленинградi блокадæ**
гъæуама ис- код -т -айдæ æрмæг Ленинград -и блокад -æ
должно.быть PREF делать TR CNTRF.3SG материал Ленинград GEN/INESS блокада NOM
исесунбæл 60 анзи ке
ис- ес -ун -бæл анз -и ке
PREF брать/доставать/получать INF SUPER год GEN/INESS кто,что.GEN/что
исæнхæст æй , уобæл .
ис- æнхæст æй уобæл
PREF полный,целый быть.PRS.3SG он,она.SUPER

4.4. **Мæйæ фæццардæй горæти , хъæбæр**
мæй -æ фæц- цард -æй горæт -и хъæбæр
месяц/луна NOM PREF жить PST.INTR.3SG город GEN/INESS очень/сильный,крепкий
æй бауарзта , фал ку цудæй ,
æй ба- уарз -т -а фал ку цуд -æй
3SG.ENCL.GEN PREF любить PL PST.TR.3SG однако когда/если идти PST.INTR.3SG
уæдта дин уотæ : « Уæ фæсевæд ,
уæдта дин уотæ Уæ фæсевæд
потом/кроме.того 2SG.ENCL.DAT так POSS.2PL/2PL.ENCL.GEN молодежь
цæмæдæр гæсгæ , иронх кæнунцæ блокади
цæмæ -дæр гæсгæ иронх кæн -унцæ блокад -и
что.ALL COMPAR/FOC судя забвение делать PRS.3PL блокада GEN/INESS
хабæрттæ .
хабæр -тт -æ
событие,дело PL NOM

4.5. **Уомæн гæнæн куд ес ?»**
уомæн гæнæн куд ес
он,она.DAT возможность,средство как/как-то,именно EXT

4.6. **Ленинград фашистон æфсæдтæй исуæгъдæ**
Ленинград фашист -он æфсæд -т -æй ис- уæгъд -æ
Ленинград фашист ADJ армия PL ABL PREF свободный/несвязанный/слабый NOM

кæнунмæ сæ устур хай
кæн -ун -мæ сæ устур хай
делать INF ALL POSS.3PL/3PL.ENCL.GEN большой часть/участок

бахастонцæ нæ республики
ба- хаст -онцæ нæ республик -и
PREF нести,уносить PST.TR.3PL NEG/1PL.ENCL.GEN/POSS.1PL республика GEN/INESS

минæвæрттæ дæр , адтæй
минæвæр -тт -æ дæр адтæй
представитель,посредник PL NOM FOC быть.PST.3SG

си æртæ мин
си æрт -æ мин
3SG.ENCL.INESS/3PL.ENCL.INESS/3SG.ENCL.ABL/3PL.ENCL.ABL три NOM тысяча

адæймагемæй фулдæр ардигæй .
адæймаг -емæй фулдæр ардигæй
человек ABL.PRN больше отсюда

4.7. **Уоми Советон Цæдеси Бæгъатæртæ иссæнцæ не**
уоми Советон Цæдес -и бæгъатæр -т -æ иссæнцæ не
там/он,она.INESS советский союз GEN/INESS герой PL NOM NEG/POSS.1PL

, мзæнхонтæ Цоколати Геннади , Георгий Пасынков , Аркадий Селютин
м- зæнх -он -т -æ Цоколати Геннади Георгий Аркадий
COM земля ADJ PL NOM Цоколаев Геннадий Георгий Аркадий

, Юрий Бунимович , танкист Александр Мнацаканов , хъæбæр
Юрий танкист Александр хъæбæр
Юрий танкист Александр очень/сильный,крепкий

беретæн равардтонцæ ордентæ æма
бер -ет -æн ра- вард -т -онцæ орден -т -æ æма
много PL.PRN DAT PREF класть,ставить TR PST.TR.3PL орден PL NOM и/но/чтобы/что

майдантæ .
майдан -т -æ
медаль PL NOM

4.8. **Устур лæгдзийнадæ æма уоди**
устур лæг -дзийнад -æ æма уод -и
большой мужчина,человек/муж NMLZ NOM и/но/чтобы/что дух,душа GEN/INESS

хъаурæ равдиста
хъаур -æ ра- вдист -а
сила,энергия/доблесть/способность NOM PREF показывать,указывать PST.TR.3SG

тæхæг Зæлети Юрий - Ленинградбæл бомбитæ ка
тæх -æг Зæле -т -и Юрий - Ленинград -бæл бомби -т -æ ка
летать PART.PRS Залеев PL GEN/INESS Юрий Ленинград SUPER бомба PL NOM кто
гæлста , еци немуцаг хуæдтæхгути хæццæ
гæлст -а еци немуцаг хуæдтæхгу -т -и хæццæ
бросать,кидать PST.TR.3SG тот немец самолет PL GEN/INESS вместе
тохгæнгæй , Юрий , æ фæттæ
тох -гæн -г -æй Юрий æ фæт -т -æ
борьба делать.PRS CONV ABL Юрий POSS.3SG/3SG.ENCL.GEN стрела/пуля PL NOM
ку фæцæнцæ , уæд æ хуæдтæхæг
ку фæц- æнцæ уæд æ хуæдтæхæг
когда/если PREF быть.PRS.3PL тогда/быть.IMP.3SG POSS.3SG/3SG.ENCL.GEN самолет
знаги машинæбæл бауагъта .
знаг -и машин -æбæл ба- уагът -а
враг GEN/INESS машина SUPER PREF разрешать,пускать,оставлять PST.TR.3SG

4.9. **Æхуæдæг дæр нæбал фæййервазтæй , фал фашистон**
æхуæдæг дæр нæ- =бал фæй- йервазт -æй фал фашист -он
3SG.REFL FOC NEG =пока/больше PREF спастись PST.INTR.3SG однако фашист ADJ
хъæрццигъа дæр зæнхæмæ æрхаудтæй .
хъæрццигъа дæр зæнх -æмæ æр- хаудт -т -æй
ястреб FOC земля ALL PREF падать PL ABL

paragraph 5.

5.1. **Ленинградi уæди рæстæги**
Ленинград -и уæд -и рæстæг -и
Ленинград GEN/INESS тогда/быть.IMP.3SG GEN/INESS время GEN/INESS
къæбæрæй хъазардæр дуйнебæл неци
къæбæр -æй хъазар -дæр дуйне -бæл неци
кусок.хлеба/средства.к.существованию ABL дорогой COMPAR/FOC мир SUPER ничто
адтæй .
адтæй
быть.PST.3SG

5.2. **Байзадæнцæ уæди догæй**
ба- йзад -æнцæ уæд -и дог -æй
PREF оставаться PST.INTR.3PL тогда/быть.IMP.3SG GEN/INESS эпоха ABL
таурæхъти хузæн хабæрттæ дзоли
таурæхъ -т -и хузæн хабæр -тт -æ дзол -и
рассказ PL GEN/INESS похожий событие,дело PL NOM хлеб GEN/INESS
карстæн ци аргъ , ци
карст -æн ци аргъ ци
резать,кроить/косить,жать/крошить/рубить PST.INTR.1SG что цена что

нисанеуæг **адтæй** , **уони** **туххæй** .
нисан -еу -æг адтæй уони туххæй
метка,цель/смысл,признак SUF быть.PST.3SG они.GEN/POSS.3PL ради,из-за/о

5.3. **Уæддæр** , **дан** , **адæм** , **судæй** **мæлгæй** , **адæми** **хузæн**
уæддæр дан адæм суд -æй мæл -г -æй адæм -и хузæн
все.же DIR народ холод ABL умирать CONV ABL народ GEN/INESS похожий
,

адтæнцæ , **сæхе** **не**
адтæнцæ сæхе не
быть.PST.3PL 3PL.REFL.GEN/POSS.REFL.3PL NEG/POSS.1PL

руадзиуонцæ **фонси** , **цæрæгойи**
р- уадз -иуонцæ фонс -и цæрæгой -и
PREF разрешать,пускать,оставлять OPT.3PL скот/имущество GEN/INESS животное GEN/INESS

бунатмæ **æма** **зундирахастмæ** , **сæ** **исони**
бунат -мæ æма зундирахаст -мæ сæ исон -и
место ALL и/но/чтобы/что мировоззрение ALL POSS.3PL/3PL.ENCL.GEN завтра GEN/INESS

мæтæ **кодтонцæ** , **сæ** **кæстæрти** ,
мæт -æ код -т -онцæ сæ кæстæр -т -и
забота NOM делать TR PST.TR.3PL POSS.3PL/3PL.ENCL.GEN младший PL GEN/INESS

сæ **кади** **сагъæс** ...
сæ кад -и сагъæс
POSS.3PL/3PL.ENCL.GEN уважение,слава GEN/INESS размышление

paragraph 6.

6.1. **Фал** **бабæй** **ами** **дæр** **еу** **мæстаг** **гъуддаг** .
фал бабæй ами дæр еу мæст -аг гъуддаг
однако опять/же,а здесь FOC ITER/один желчь/обида/гнев SUF дело,событие

6.2. **Евгъуд** **æноси** 70 **-аг** **æнзти** **райдайæни**
евгъуд æноси -аг æнз -т -и ра- йдай -æн -и
прошлый вечный SUF год PL GEN/INESS PREF начинать(ся) NMLZ GEN/INESS

Пискареви **уæлмæрдти** (**уоми** **æвæрд**
Пискарев -и уæлмæрд -т -и уоми æвæрд
Пискарев GEN/INESS могила PL GEN/INESS там/он,она.INESS класть,ставить.PART.PST

æнцæ **блокади** **амæттæгтæ**) **музейи** **витринæ** **кадæр**
æнцæ блокад -и амæттæг -т -æ музей -и витрин -æ кадæр
быть.PRS.3PL блокада GEN/INESS жертва PL NOM музей GEN/INESS витрина NOM кто-то

басаста **æма**
ба- саст -а æма
PREF ломать PST.TR.3SG и/но/чтобы/что

си **тугъди** **рæстæгæй** ,
си тугъд -и рæстæг -æй
3SG.ENCL.INESS/3PL.ENCL.INESS/3SG.ENCL.ABL/3PL.ENCL.ABL война GEN/INESS время ABL

блокадæй ци дзоли морæ байзадæй ,
блокад -æй ци дзол -и мор -æ ба- йзад -æй
блокада ABL что хлеб GEN/INESS доля,частица NOM PREF оставаться PST.INTR.3SG
уой радавта !
уой ра- давт -а
быть.SUBJ.3PL/он,она.GEN PREF красть PST.TR.3SG

6.3. **Цæмæн æй багъудæй , ци**
цæмæн æй ба- гъуд -æй ци
почему,зачем 3SG.ENCL.GEN PREF нуждаться/быть.нужным PST.INTR.3SG что
си кодта -
си код -т -а -
3SG.ENCL.INESS/3PL.ENCL.INESS/3SG.ENCL.ABL/3PL.ENCL.ABL делать TR PST.TR.3SG
цо , ба ' й зонæ !
цо ба- æй зон -æ
идти.IMP.2SG PREF 3SG.ENCL.GEN знать,уметь IMP.2SG

6.4. **Æма уомæн фæззæгъунцæ - æ истори ,**
æма уомæн фæз- зæгъ -унцæ - æ истори
и/но/чтобы/что он,она.DAT PREF сказать PRS.3PL POSS.3SG/3SG.ENCL.GEN история
æ евгъуд цард ка нæ
æ евгъуд цард ка нæ
POSS.3SG/3SG.ENCL.GEN прошлый жить.PART.PST/жизнь кто NEG/1PL.ENCL.GEN/POSS.1PL
зонуй , ка нæ нимайуй ,
зон -уй ка нæ нимай -уй
знать,уметь PRS.3SG кто NEG/1PL.ENCL.GEN/POSS.1PL считать/уважать PRS.3SG
уомæн нæййес исон дæр .
уомæн нæ- ййес исон дæр
он,она.DAT NEG EXT завтра FOC

paragraph 7.

7.1. **Нуртæккæ нин , Хуцауи фæрци , ес**
нур тæккæ нин Хуцау -и фæрци ес
теперь как.раз 1PL.ENCL.DAT Бог GEN/INESS благодаря,с.помощью EXT
нæ фагæ къæбæр ,
нæ фагæ къæбæр
NEG/1PL.ENCL.GEN/POSS.1PL достаточно кусок.хлеба/средства.к.существованию
хуæруйнаг , æнæхуæргæ ,
хуæр -уйнаг æнæ- хуæр -гæ
есть/разъедать/размывать/чесаться PART.FUT без есть/разъедать/размывать/чесаться CONV
стонг æй бустæги магоса , æгудзæг .
стонг æй бустæги магоса æгудзæг
холод быть.PRS.3SG совсем бездельник неряха/беспокойство

7.2. **Фал уæддæр иронх кæнун нæ**
фал уæддæр иронх кæн -ун нæ
однако все.же забвение делать INF/PRS.1SG NEG/1PL.ENCL.GEN/POSS.1PL
гъæуй еци хабæрттæ , устур зæрдæ
гъæ -уй еци хабæр -тт -æ устур зæрд -æ
нуждаться/быть.нужным PRS.3SG тот событие,дело PL NOM большой сердце NOM
сæбæл гъæуама ма кæнæн ...
сæбæл гъæуама ма кæн -æн
3PL.ENCL.SUPER должно.быть NEG/ещё/и/но/чтобы/что делать PRS.1PL/SUBJ.1PL/INF2/NMLZ
Е æй не ' хæс Ленинградi
е æй не хæс Ленинград -и
3SG/POSS.3SG быть.PRS.3SG NEG/POSS.1PL обязанность,задача,долг Ленинград GEN/INESS
блокади æнæбæрцæ зинтæ кафæууидта ,
блокад -и æнæ- бæрцæ зин -т -æ ка фæу- уид -т -а
блокада GEN/INESS без количество сложный PL NOM кто PREF видеть TR PST.TR.3SG
фал уæддæр æ Фидибæстæ багъæуай
фал уæддæр æ Фидибæст -æ ба- гъæуай
однако все.же POSS.3SG/3SG.ENCL.GEN отечество NOM PREF наблюдение,присмотр,охрана
кæнунбæл æ фæстаг
кæн -ун -бæл æ фæстаг
делать INF SUPER POSS.3SG/3SG.ENCL.GEN последний/задний
хъауритæ , æ цард
хъаур -ит -æ æ цард
сила,энергия/доблесть/способность PL NOM POSS.3SG/3SG.ENCL.GEN жить.PART.PST/жизнь
ка нæ æвгъау кодта ,
ка нæ æвгъау код -т -а
кто NEG/1PL.ENCL.GEN/POSS.1PL то.что.нужно.беречь делать TR PST.TR.3SG
уони размæ ... Нæ æзинæ ,
уони раз -мæ нæ æзин -æ
они.GEN/POSS.3PL перед/рядом ALL NEG/1PL.ENCL.GEN/POSS.1PL вчера NOM
нæ исони размæ .
нæ исон -и раз -мæ
NEG/1PL.ENCL.GEN/POSS.1PL завтра GEN/INESS перед/рядом ALL

paragraph 8.

8.1. **САКЪИТИ Эльбрус**
САКЪИ -т -и Эльбрус
Саки PL GEN/INESS Эльбрус

paragraph 9.